

естетика. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Філологія. Вип. 10. Маріуполь: МДУ, 2014. 124–132 с.

13. Шарова Т. М., Шаров С. В. Досвід професійної підготовки студентів кафедрою української і зарубіжної літератури у галузі освіти та філології. *Українська література в загальноєвропейському контексті*: зб. наук. пр. 2019. №2. С. 255–261.

Деркачова О.С.

доктор філологічних наук
професор кафедри педагогіки початкової освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

КОРДОЦЕНТРИЗМ ПОЕЗІЇ ВІКТОРА КРУПКИ (на матеріалі збірки «СОН ЦЕ»)

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню поезії Віктора Крупки. З'ясовано, що однією з прикметних рис її є естетика кордоцентризму, адже серце є ключовим образом, символом збірки «СОН ЦЕ». Серце – центр почуттів ліричного героя та природи, засіб спілкування зі світом, у ньому приховані найпотаємніші думки та сни, через серце повертається пам'ять, у серці народжуються слова.*

Ключові слова: *кордоцентризм, філософія серця, серце, сонце, пам'ять, сон.*

Derkachova Olga. The Philocopy of Heart in Victor Krupka's Poetry (on the base of book 'SON TSE'). *The article deals with the study of Victor Krupka's poetry. It was found that one of its main features is the aesthetics of philosophy of heart, because the heart is a key image, a symbol of the collection 'SON TSE'. The heart is the center of feelings of the lyrical hero and nature, a way of communication with the world, the most secret thoughts and dreams are hidden in it, memory returns through the heart, words are born in the heart.*

Key words: *philosophy of heart, heart, sun, memory, sleep.*

В українській філософії поняттю серця належить важливе місце. Серце виступає складним глибинним символом духовного центру особистості. Воно допомагає зрозуміти та досягнути те, що не завжди розуміє розум. «Філософію серця» пов'язують, найперше, із такими іменами, як Григорій Сковорода та Памфил Юркевич. Серед фундаторів українського кордоцентризму можна виділити також Т. Шевченка, П. Куліша. А серед дослідників О. Кульчицького, Є. Каложного, С. Ярмауса, І. Бичка, Ю. Гнатюка.

На думку Г. Сковороди, джерелом вічних променів є серце, воно також – істинний Бог, сонце людини, та й Бог бачить не обличчя людини, а її серце, та й «без зерна горіх є ніщо, а людина без серця» [10]. На думку філософа, існує три сили: сила тіла, сила голови та сила любови. Остання найважливіша і стосується серця.

У праці «Серце та його значення у духовному житті людини за вченням слова Божого» П. Юркевич говорить про те, що людина – це поєднання серця та голови. На його думку, серце береже тілесні сили людини, є центром всіх пізнавальних дій душі та духовного і морального життя людини, осердям її емоцій та пристрастей, та й слово виходить із серця [13]. П. Юркевич зауважував, що «серце є основа душевного життя. Розум – тільки світло, яке цю основу освітлює» [13, с. 95].

Я. Гнатюк зазначає, що із «використанням концепта «серце» у філософській україністиці набули чинності такі аналітичні конструкції як «філософія серця» та « кордоцентризм» [2, с. 8]. Автором поняття «філософія серця» вважають Д. Чижевського [11, с. 19]. Автором терміна «кордоцентризм» – О. Кульчицького [7, с. 13]. Я. Гнатюк запропонував та увів у науковий обіг термін «український кордоцентризм» створений на базі понять «серце», «філософія серця» й « кордоцентризм». Він виділяє креативний український кордоцентризм, акціональний, інтроспективний. Про вплив «філософії серця» на розвиток української літератури йдеться у працях Д. Чижевського [12], Т. Бовсунівської [1], А. Каложного [5], М. Ігнатенка [4] та ін.

Серце є одним із ключових образів поетичної збірки Віктора Крупки «Сон це» (2021)¹. У багатьох поезіях цієї книги автор обігрує слова сонце і сон це. Сонце важлива складова натурфілософського

---

¹ Цитуватимемо за цим виданням, вказуватимемо лише номер сторінки.

буття його ліричного героя («я дихаю, живу у цьому космосі кушем, травою, деревом...»), «там кола любови з молитви, води і ватри...»), але у жодному із текстів воно не стає лейтмотивом. Сон це – це те, звідки приходять образи та поетичні рефлексії.

Усе ж найважливіше відбувається із серцем, у серці і довкола нього:

*де сонячний янгол тримає дзигар мого серця,
де зустрічі дуи зазирають
у посвіти слова... (с. 14)
серце, яке не буде ні келією, ні вічністю...
тільки миттєвістю,
сховком одної молитви (с. 15)
фатальна суміш твого серця, твого неба... (с. 20)
а серцю вгрузати й випростуватись до межі (с. 60)
за тиху надлюбов,
яка в судамах повернень дощем іде,
даруючи маленький окрасць зайчикowego
серця (с. 84)*

Серце є маркером почуттів ліричного героя та природи, засобом його спілкування зі світом, у серці – найпотаємніші думки та сни, серце болить, вгрузає, «випростовується до межі», серце падає, вбирає у себе найменші порухи світу та свободи, через серце відбуваються характеристики явищ чи людей:

<i>Як вияв стану людини</i>	<i>снує драговиння останнє поміж чорнобривців серпень, так важко на серці... (с. 140) лишай серцевий збій десь за овиддям (с. 180) а серцю вгрузати й випростуватись до межі (с. 60) серце тюльпана на серці моїм розквітне (с. 15)</i>
<i>Як вияв стану природи</i>	<i>фатальна суміш твого серця, твого неба... (с. 20) за тиху надлюбов, яка в судамах повернень дощем іде, даруючи маленький окрасць зайчикowego</i>

		<i>серця (с. 84) бо й кострище набило гулю, бо йому заболіло в серці (с. 111)</i>
<i>Спілкування Богом і світом</i>	3	<i>де сонячний янгол тримає дзитар мого серця, де зустрічі душі зазирають у посвіти слова... (с. 14) серце, яке дарує таїну і прийдешність... (с. 15) серце комахи по серцю моєму... (с. 97) серце... чи, може, душа вже травинкою, зранений вечір у груди. падає серце, його не лови, бо любиш... (с. 97) навзник наші серця вбирають у себе свободу, усю ірреальність оцього світу (с. 119) розпишися у мене на грудях, вище серця (с. 123)</i>
<i>Як осердя сну</i>		<i>переболить і серце, і безсоння (с. 116) бо забуваємо про те, що у наших серцях одвіку живуть реальні сні (с. 122)</i>
<i>Як оцінка когось</i>		<i>скільки у тебе, майстре, щедрості в серці!.. (с. 157) ти чужа собі, лялько, чужа, бо до серця – космоси, бо до серця – табу, бо до серця – прогірклий дим (с. 178)</i>

Розглянемо докладніше поезію, як так і називається – «серце» (с. 15). У ній серце визначається, як таке, «яке дарує таїну і прийдешність», воскресає і «крізь душу проникне у грішне від часу тіло», воно «не буде ні келією, ні вічністю», натомість стане миттєвістю, «сховком одної молитви». Усе живе, на думку ліричного героя, має серце, що розквітає/воскресає. У ньому сховані таємниці, і не тільки людські, воно є прихистком для молитви, а відтак і віри, воно робить людину живою, чистою і справжньою. Усе зосереджено у серці,

усе зосереджене на серці, без нього неможливе пізнання світу, розмова з Богом, твоє власне перебування у Всесвіті. Серце не лише є джерелом життєдайної сили людини, а й природи, частиною якої відчуває себе ліричний герой - «серце тюльпана на серці моїм розквітне» (с. 15).

Інша «сердечна» поезія – вірш «Зайчикове серце». Поет немов повертає нас у дитинство, коли чекалося подарунків від зайчика і вірилося в дива:

*від зайчика хліб з маслом і медом
смачнючий, бо зайчик мені передавав
тобою у полі...*

*я з насолодою наминав, очима мережачи небо,
дорослішав, як напровесні прийдешня
вода (с. 84)*

Спогади минулого перемежуються відчуттями затишку, тепла, літа просто неба. Усе змінне і трішки тлінне, світ дорослішає, але відчуття до найрідніших лишаються незмінними:

*передав лише мені... і сьогодні теж –
білий хліб чорної землі тобі, найпершій,
за тиху надлюбов,
яка в судамах повернень дощем іде,
даруючи маленький окраєць зайчикowego
серця (с. 84)*

Окраєць зайчикowego серця – це пам'ять, нагадування про надлюбов родом з далеких часів. Адже спогади – у нашому серці, і оживити їх може тільки серце. Своєрідним ідейним продовженням є поезія «зайці», де зайці стають символами дитячих теплих спогадів:

*на стіні зайці
у пізній вечір зимний,
з вогнища домашнього
вистрибують, лоскочуть.
кольору щонайтеплішого, ледь зримого... (с. 88)*

Спогади – це ознака того, що ти живий, можеш відчувати і повертатися туди, де «на стіні дитинство».

Єдність людини і природи – одна з головних ознак поетичного світу Віктора Крупки. І це не просто споглядання чи насолода природою, це дотики серцями:

*серце комах по серцю
моєму
лоскiтно i прохолодно.
ти просто неба, неначе в Едемі,
лєш вечора цноту.
серце по серцю. не шкiра... (с. 97)*

Важливо вiдчувати серцем i важливо, щоб серце вiдчувало:
*i проживаєш, не чуючи тiла, -
дихання вiрне й густе.
серце... (с. 97)*

Людина без серця – нежива. Проте для лiричного героя Крупки серце – це бiльше i глибше, аниж просто орган, який прокачує кров. Серце – це емоцiї, вiдчуття, через серце пiзнається свiт, iншi люди, Бог. Вiдмовляючись вiд цього всього, людина тiльки подiбна до людини, тобто i не людина взагалi, а лялька:

*скiльки пам'ятей, лялько, згубила, скiльки пам'ятей?
ти не жiнка у цьому вимiрi й не чоловiк... (с. 178)*

Лялька вважається символiчним двiйником людини. На думку О. Ситник, «Антропоморфiзм ляльки – початковий, бо сама вона, як предмет, є втiленням тiлесної конституцiї та зовнiшнього вигляду людини, її подобою. Будучи рiччю, створеною людиною для певних потреб, i маючи речову природу, лялька стає символiчним двiйником людини, надiляючись при цьому людськими властивостями та якостями» [9]. Т. Лютий пише: «У стосунках iз нею спостерiгається одухотворене олюднення фетиша, зробленого для медiацiї, партнерства, здiйснення впливу, наслiдування, копiювання чи пiдмiни суб'єкта його подобою. При цьому зберiгається єднiсть людини та її замиcника» [8]. У цитованiй нами поезiї В. Крупки лялька не надiлена сакральними властивостями, невідомий її творець. Проте лiричний герой наголошує, що вона не має серця:

*ти чужа собi, лялько, чужа, бо до серця – космоси...
бо до серця – табу, бо до серця – прогiрклий дим (с. 178)*

Саме це допомагає йому iдентифiкувати її як ляльку. Без серця втрачаєш себе, втрачаєш життя, втрачаєш все: «бо немає нi втрат, нi мiсця, нi крикiв, нi сповiдi». I начебто усе гаразд, адже немає нi болю, нi зневiри, нi хвилювань, проте така байдужiсть не рятує i не

заспокоює. Ліричний герой відчайдушно намагається оживити її: «забираю тебе і лишаю навпроти осені», говорить до неї мов до живої, проте «від застигло усміху не дочекався любови».

Серце в поезії Віктора Крупки відіграє важливу роль. Усе зосереджене в ньому, через серце відбувається спілкування з Богом та світом, з природою. У серці – таємниці та сни, спогади та віра. Особливість кордоцентризму у цих поезіях – вияв прагнення до єднання з власною природою, природою як такою, Богом. Серце – це пам'ять, воля, свобода, віра, сила та любов; усе в серці і все йде від серця.

Література

1. Бовсунівська Т. Історія української естетики першої половини ХІХ століття. К.: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2001. 344 с.
2. Гнатюк Я.С. Український кордоцентризм в конфлікті міфологій і інтерпретацій. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2010. 184 с.
3. Закидальський Т. Поняття серця в українській філософській думці. *Філософська і соціологічна думка*. 1991. № 8. С. 127–138.
4. Ігнатенко М. Генезис сучасного художнього мислення. К. : Наук, думка, 1986. 86 с.
5. Калужний А. Філософія серця Григорія Сковороди. Філософ без певної системи. *Сковорода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали*: Збірник наукових праць. Київ: Наукова думка, 1992. С. 288–312.
6. Крупка В. СОН ЦЕ. Луцьк: Твердиня, 2021. 216 с.
7. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. Мюнхен, Львів: УВУ, 1995. 164 с.
8. Лютий Т. Філософський символізм багатократного дублювання. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2020. № 6. С. 14–27.
9. Ситник О.Г. Лялька як символічний двійник людини: соціокультурні виміри: дис... канд. наук: 26.00.01 2009. URL: <http://surl.li/amhsn>.
10. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: у 2 т. К.: Наукова думка, 1973. Т. 2.

11. Чижевський Д. Нариси з історії на Україні. Брюссель, Мюнхен, Лондон, Нью-Йорк, Торонто: Вид-во Спілки Української Молоді, 1983. 175 с.
12. Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковороди. Харків: Акта, 2003. 432 с.
13. Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого. *Історія філософії України. Хрестоматія*. К., 1993.

Забаренко А.Ю.

здобувач вищої освіти

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Шарова Т.М.

доктор філологічних наук

*професор кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного*

ПОЕТИКАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРУ ДЗВІНКИ МАТІЯШ «ДОРОГА СВЯТОГО ЯКОВА»

***Анотація.** У статті розглядаються особливості творчої манери Дзвінки Матіяш. Акцентується увага на поетикальних аспектах у творі письменниці «Дорога Святого Якова». Доведено, що у творі письменниці розкриває власне бачення на життя та оточення, в якому перебуває.*

***Ключові слова:** інклюзія, дорога, художня творчість, свідомість, поетика.*

***Zabarenko A. Poetic Features of the Work by Dzvinika Matiyash «The road of Saint Jacob».** The article considers the peculiarities of the creative style of Dzvinika Matiyash. Emphasis is placed on poetic aspects in the work of the writer «The road of Saint Jacob». It is proved that in the work the writer reveals her own vision of life and the environment in which she is.*

***Key words:** inclusion, road, artistic creativity, consciousness, poetics.*